

eas ferre solemus , ab aliis illatas. *)

*) Hinc recte Simplicius ad Epictet. Enchirid. Cap. XXXVIII. p. 247. injurias et contumelias vocat παρὰ φύσιν ἀστέρας διάβολος τῆς φύκης , ναὶ τόσσον ναὶ αὐστραῖς ναὶ κακίαις τῆς φύκης , affectiones animae , naturae contrarias , quin morbos , probra , et vitium animarum . Quod vero naturae mentis contrarium , et in se malum est : illud consentaneum esse non potest juri naturae , quod nos ad bonum obligat. (§. LXXVIII.)

§. CXCII.

Deinde et ratione PUDICITIAE lædi potest hominis Nec ratus , quia illa sive blanditiis sollicitata , sive vi posse trita , et existimatio detrimentum capit , et ipsæ turditiae. bantur familiæ. Quum ergo nemo lædendus sit : (§. CLXXVIII. 8) facile patet , 54) nullius pudicitiae struendas esse insidias , 55) omniaque stupra , tum violenta , tum 56) voluntaria *) multoque magis 57) adulteria et 58) reliquas nefandas ac intolerabiles injurias juri naturae omnino repugnare.

*) Quamvis enim hic cessare videatur axioma : Quod tibi non vis fieri , alteri ne feceris , quum uterque consentiat , adeoque id , quod fit , sibi fieri velit : primo tamen generatim nemo sibi quidquam vult fieri , quo fiat infelior. Infelior vero fit , qui ad voluptates , libidines , aliaque viae pellicitur , adeoque ratione voluntatis læditur. (§. CLXXXIX.) Deinde plerumque læduntur et alii , veluti parentes , sponsi , cognati , ac saltim , quod ad hos attinet , manifesto stuprator violat axioma illud juris naturae præcipuum : Quod tibi non vis fieri , alteri ne feceris . Denique qui stuprum feminæ persuadet , is eam corrumptit. Quum vero nos , si sapimus , corrumpi nolimus : nec feminam illam corrumpere licet. Tantum ergo abest , ut excusanda sit illa alienæ pudicitiae sollicitatio , ut eam quidam legislatores gravius puniendam existimarint , quam stuprum violentum , quod eos qui viri faciunt , odio haberi censuerunt , ab illis , quibus vis illata est : quum qui se insinuando persuadent , adeo animos pervertant , ut aliorum uxores sibi reddant benevolentiores , quam maritis , et universam domum sue faciant potestatis , liberosque reddant incertos , maritorumne sint , an adulterorum. Lysias Orat. I.

§. CXCIII.

§. CXCIII.

Ex his vero , quæ adhuc diximus , satis intelligi- Lædi 2- tur , 59) lædi aliquem posse actionibus tum internis , liquis po puta COGITATIONIBUS , ad alterius læsionem compara- test co- tis , tum externis , veluti GESTIBUS , VERBIS , et FACTIS. gitando , (§. XVIII. 36) Hinc satis patet , 60) etiam odium , con- gestibus , temtum , invidiam , aliaque animi vitia juri naturae verbis et adversi . * 61) Abstinendum quoque esse à gestibus , factis , ex quibus odium , contemtus , invidia eluent , quique alterius animum perturbare possunt. 62) Multo gra- viissimam in foro humano esse læsionem , quæ in ver- bis factisque consistit.

*) Quia auctor juris naturæ est Deus θεός , sane non minus ejus voluptatem violat , qui quid contra legis suæ præscriptum cogitat , quam qui illam verbis factisque transgreditur : ac proinde jam supra jus naturæ ad actiones internas non minus , quam ad externas , pertinere observavimus. (§. XVIII. 36.) Deinde quum juris naturæ genuinum principium sit AMOR , (§. LXXIX. 37.) is vero non primario in actione externa , sed in adpetitione boni , cum percepta ex alterius perfectione et felicitate delectatione conjuncta , consistat : (§. LXXX.) non potest non juri naturæ repugnare etiam odium alterius , adeoque averatio cum percepta ex alterius infelicitate , atque imperfectione delectatione conjuncta , quamvis illa interna sit , et in sola cogitatione consistat. Hinc Servator noster , optimus legis divinæ , tum naturalis , tum positivæ , interpres , et actiones internas legi adversas damnat Marth. V. 22. 28. Et hæc iis opponenda duximus , qui jus naturæ et genium tantum ad actiones externas pertinere existimant.

§. CXCIV.

Ad §. 193.

Hinc satis patet etiam odium. Propositio duplex damnata ab Innocentio XI. Non tenemur proximum diligere actu interno , et formaliter precepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos. Desing. Lib. 2. c. 18. II.

§. CXCIV.

Sermo. Quum vero et VERBIS, seu SERMONE, lædi alter
nem ho- possit : (§. CXCIII. 62) operæ pretium fuerit, de of-
mo præ ficiis circa SERMONEM agere paullo accuratius. Tanta
brutis pe nimirum erga nos est providi numinis clementia, ut
culiarens non modo mentem nobis dederit, quæ percipere, ju-
habet. dicare, ratiocinari, adpetere item et aversari possit,
suarumque cogitationum sibi sit conscientia, sed et fa-
cilitatem cum aliis comunicandi animi sensa, ut et hi
quid cogitemus, velimus, nolimus, non ignorant.
Quamvis vero met bruta animantia hinnitu, rugitu,
murmure, boatu, latratu, similive sono incondito a-
nimis sensa et affectus obscure et confuse prodere vi-
deamus : *) homini tameh id præterea divinitus da-
tum est, ut, quid cogitet, clare et distincte eloqui,
de eoque alterum certiorem reddere possit.

*) Sic canis alio sono iram, alio dolorem, alio ~~grævissimam~~
alio alias affectus prodit; at quid speciatim cogitet, nec
clare distincteque exprimit, nec ullo sono exprimere potest,
quam tamen et canes, et pleraque animalia perfectiora iis-
dem pæne organis loquendi, quibus homo gaudet, instruc-
ta sint. Quin quo imperfectius est animal, eo minus ullum
sonum, quo animi sensa indicet, edit, veluti pisces, cochleæ,
ostreæ. Unde non potuissest Pythagoras magis cordatioribus
omnibus debere ludibrium, quam dum se brutorum ser-
monem non modo intelligere, verum etiam cum iisdem collo-
qui posse, jactavit, seque hoc ipso vel fanatici ingenii ho-
minem, vel insignem impostorem esse, ostendit. Vid.
Jamblich. vit. Pythag. Cap. XIII.

§. CXCV.

VI Quid ser-
mo ? Quandoquidem ergo id, quod circa sermonem præ-
brutis peculiare habemus, in clara, et distincta cogi-
tationum nostrarum communicatione cum aliis consis-
tit : (§. CXCIII.) experientia porro docet, id nos
consequi per sonos articulatos, *) id est, per sonos,
per organa loquelæ tam diversimode modificatos, ut
diversæ inde voces, quibus res omnes, earumque mo-
dos, statum, actiones et passiones denominare pla-
cuit,

cuit, emergant. Quare SERMO est sonus articulatus,
quo animi nostri sensa cum aliis clare, et distincte
communicamus. *)

*) At ingenium humanum in eo non adquievit, quod rebus
omnibus certa ac distincta nomina imposuit, sed et alia in-
venit signa, quibus loco sermonis uteremur, si non esset
eo utendi occasio. Sic enim invenimus modum, et cum ab-
sentibus animi nostri sensa per figuræ litterarum, ita dis-
tincte communicandi, ut verba nostra non audiant, sed vi-
su percipient. Quod sane tam stupendum est ἐντύπωσις, ut qui-
dam id ipsi Deo tribuere non dubitent. Est et modus ve-
luti colloquendi per digitos, quem in Turcia ab elinguibus
inventum, magnatibus ibi admodum familiarem esse, re-
fert Ricaut *tableau de l' Empire Ottomanique* Cap. VII. p. 120.
Ut jam non dicam de oculiloquio et pediloquio, de quibus sin-
gulares exstant Moller Altorffensis *dissertationes*. Hæc om-
nia quamvis SERMONIS nomen non mereantur, tamen sunt
loco sermonis, ac proinde, quod circa sermonem, idem
et circa hæc signa justum est.

§. CXCVI.

Ex qua definitione satis patet, 63) sermonem no-
bis nec Dei, nec brutorum, 64) sed nostri aliorum-
que hominum caussa datum esse, ac proinde 65) Deum
velle, ut eo animi sensa, quatenus id amor, quem
nobis imperavit, exigit, cum aliis communicemus, *)
adeoque 66) ut ne sermone quidem nostro alios læ-
damus, sed 67) nostris aliorumque commodis etiam
sermone nostro pro virili serviamus.

Quomo-
do eo u-
tendum
sit?

*) Recete nimirum ratiocinamur, sermonem non Dei caussa
nobis datum esse, quia Deus omnes cogitationes nostras,
et sine ullo sermone nostro intelligat; nec brutorum cau-
ssa, quæ sermonem nostrum non tamquam sermonem, sed
tamquam alia, quibus adsueta sunt, signa percipiunt: adeo-
que nihil superesse, quam ut nos sermocinandi facultatem
nostræ aliorumque hominum caussa primario accepisse sta-
tuamus. Nostri caussa, non ut nobiscum cogitationes nos-
tras communicemus, quippe quarum jam tum nobis sumus
consci, sed ut alios reddamus, certiores, quid nobis fie-
ri velimus, et qua in re alios nobis utiles esse velimus. A-
liorum caussa, ut et his, quæ scire eorum interest, et quid
il-

aut illis utile futurum sit, indicare possimus. Quum ergo alii amandi sint æque ac nos ipsi, et quod nobis fieri nolumus, id nec aliis faciendum sit: consequens sane est, ut neminem sermone nostro lèdere, aliis vero pro virili pròdese teneamus.

§. CXCVII.

Quum ergo ad animi sensa cum aliis communicanda comparatus sit sermo, (§. CXCVI. 65) idque verbo-rum non fiat per sonos articulatos, quibus res omnes, earumque modos, statum, actiones, passionesque denominatae u-nare placuit: (§. CXCV.) consequens est, 68) ut tendum. colloquuturi verbis non aliam, quam quæ semel placuit, notionem tribuere, vel 69) si verbo insolito, aut notione minus vulgari utantur, mentem suam accurate explicare teneantur, nec 70) ægre ferre possint, si ceteroquin verba eo sensu, qui semel inter linguae peritos obtinet, vel hoc tempore receptus est, accipientur, si id verborum curia, aliæque circums-tantiae ferant.

§. CXCVIII.

Nemo
sermone
lædere
dus.

Quumque Deus velit, ut sermone animi sensa, quatenus id amor exigit, cum aliis communicemus, (§. CXCVI. 65.) amor vero hic non patiatur, ut alterum sermone nostro lèdamus, (ib. 66.) denique lèdere sit, aliquid perfectionis felicitatisve alteri detrahere: (§. LXXXII.) sequitur sane, 71) ut nihil, cuius notitiam jure perfecto imperfectove *) à nobis exigere alter potest, tacere: 72) nihil, quod falsum est, eo casu eloqui, neque 73) quemquam sermone in errorem inducere, vel ei ullum detrimentum adferre debeamus.

*) Jus perfectum est correlatum obligationis perfectæ, imperfectum imperfectæ. Prius exigit, ut neminem lèdamus, suumque cuivis tribuamus: (§. CLXXIV.) adeoque toutes veritatem jure perfecto à nobis exigere quis potest, quoties, illa dissimulata, vel conversa in mendacium, vel adulterata saltim, à nobis lèderetur: vel, quoties ex pacto, ipsiusve negotii, quod nobis cum illo interbius cedit natura id illi debemus, ut veritatem eloquamur.

Quum-

Quumque posterius nos ex virtute obliget ad alterius perfectionem ac felicitatem, æque, ac nostram, pro virili amplificandam: facile patet, toties nos teneri ad veritatem aperte, et sine dissimulatione eloquendam, quoties alterius perfectionem felicitatemque sermone nostro amplificare licet. Jus ergo alterius perfectum lèdit, qui sciens, alteri insidias à percussore strui, id dissimulat, vel illi plane persuadet, percussorem, tamquam amicum, salutandi caussa accessurum, itemque, qui suscepit rerum alienarum custodia, fures adesse sciens dissimulat, vel eos tamquam viatores apud se divertere, mentitur. Jus imperfectum alteri intervertit, qui errante altero, negat, sibi rectam viam notam esse, vel ei plane viam aliam monstrat.

§. CXCIX.

Qui tacet id, cuius notitiam alter jure perfecto lèdere vel imperfecto ab eo exigere potest, is DISSIMULAT. possunt. Qui eo casu eloquitur aliquid, quod falsum est, ut mus alteri detrimentum inferat, is MENTITUR. Qui denique alterum, cui mali quid facere cupit, in errorem inducit, eum DECIPERE alterum dicimus. Ex quibus definitionibus, cum superiore paragrapho comparatis, liquido patet, 74) tum dissimulationem, qualem deseripsumus, tum 75) mendacium omne, tum 76) deceptionem, juri naturæ ac gentium repugnare.

§. CC.

Attamen quum ita comparatus sit, quem aliis debemus, amor, ut hos non majore, quam nos ipsos, Quando sed pari amori prosequi teneamur: (§. XCIV. 65.) vel tacere, vel consequens est, 77) ut tacere diceat, si sermo nos alteri non profuturus, nobis vero alisve detrimentum aliquod adlatus sit. 78) Ut et falsi quid dicere, vel amare, vel ambigere loqui licet.

S. CC.

Ad §. 200.
Ut et falsi quid dicere. Falsum dicere, vel sermone subdolo ambigueve exprimere nefas est, quidquid proferant in contrarium Heinec. Puffendorfius, Barbeyracus, aliique Protestantes. Obligant enim ad ve-

*in pñoxi sen-
tentia caspen-
dug in portio-
ni exponendus
est autha.*

re , et 79) sermone ambiguo uti non sit nefas , 80) si alteri nullum jus sit , veritatem à nobis exigendi , (§. CXCVIII.) 81) vel nos sermone aperto ei , cui honeste non possumus non respondere , nihil commodi , nobis vero aliisve multum detrimenti essemus adlaturi , vel si denique 82) hujusmodi sermone ad alterum non modo nihil detrimenti , sed et haud parum utilitatis , sit redundaturum. *)

*) Sic sane nemo vitio verterit mercatori , si à curioso interrogatus , quam dives sit , taceat , vel alio sermonem inflectat , per n. 77. Nec magis reprehensione videbitur dignus imperator , qui hostem vel sparso falso rumore , vel fama ambigua , decepit , quia hosti nullum neque per-

fec-

ritatem proferendam jure naturæ , ut plenius ex nota sequenti disces. Nam absque hac sinceritatis veritatisque confidentia sermo ad societatis humanæ conservationem , quæ præcipua illius virtus , minime prodesset , quia suspicaces , et infidos redderet homines , cum aliorum sermonibus decipi , si falsiloquium licitum ipsis est , jure quisque metuat.

Ibid. Et sermone ambiguo uti non sit nefas. Theologici distingunt inter restrictionem mentalem puram i.e. cum aliud à mente conceptum loquimur , non contrarium , sed ita diversum , ut nullo modo sensa animi intelligi queant , et hæc prorsus damnata est; et restrictionem quam vocant semiexternam , cum aliud loquitur , sed ex quo quodammodo elici veritas possit , si attentius contempletur , hancque aliquando permittunt ex rei circumstantiis , ubi verum dicere non possunt , quia tacere coguntur , et aliunde deceat respondere. Quo referri debet factum Athanasii quod attulit Puffendorfius lib. 4. 1. et inde Heineccius in scholio illius sententiam audacter amplexus sermonem ambiguum rejicit , quia Puffendorfius , et alii Protestantes , ut Scholasticos sugillent restrictionem etiam non pure mentalem exhibant , dum pro dubitu sibi amplam concedunt mentiendi licentiam. v. Desing. lib. 2. c. 24. et Werenk. p. 1. c. 4. à num. 554.

fectum , neque imperfectum jus est , veritatem ab hoste , ramquam hoste , exigendi , per n. 78. 79. 80. Porro Athanasii potius prudentiam laudaveris quam accuses dolum , quod se fugientem persequentes ambiguo sermone ita detinuit , ut cum Athanasio se colloqui non intelligerent. Theodor. Histor. Eccl. III. 8. Sine periculo enim tacere non poterat , et sermo apertus persequentibus nihil utilitatis ; Athanasio multum detrimenti attulisset. per n. 81. Denique nemo dubitat , non agere contra officium , qui , si id vel docentis conditio , vel captus auditoris exigere videatur , fabulis , fictionibus , parabolis , symbolis et ænigmatibus alios meliores reddere , et veritatem sub hoc vehiculo aliis ingerere student , quum his prosint , nemini vero eo ipso noceant per n. 82.

§. CCI.

Ex quo colligimus merito , 83) injustam esse omni-
nem

S ii

Ad §. 201.

Ex quo colligimus. Ita sermonis officia dispertiuntur , ut sex jam nomina sint facta pro justis à vitiosis secernendis , cuius divisionis causam aperit Heineccius in scholio. Eam primum doctrinam vir gravis et doctus invexerat Grotius in jus. naturæ lib. 3. c. 1. de jure belli , et pac. quam postea Puffendorfius sinistro animo elevare adnissus est , sed ut latiore , et late sibi liberiorem campum detegeret , quem ceteri Protestantes gregatim sequi sunt. Magno insuper ipsi verborum apparatu , et luculentis undique conquisitis exemplis causam deploratam perorarunt , ut non desituti specie fucum incautis facere facile possint. Omnis vero fraus latet in argumento correlationis , quo usus alias Heineccius supra §. 109. et nonnulla præfatus erat §. 7. etsi innoxie tamen , ubi illud penitus diluimus , nunc autem vero proculdubio dammandus. Cum enim legem , et obligationem à voluntate superioris , nempe Dei deduxisset , par utique erat , hanc nostram obligationem non aliunde querere , si sibi constaret. Sic etiam ipse supra §. 77. felicitatem , §. 147. in scholio vocationem divinam , §. 182. defensionem , et alia alibi rimatius etiam scrutatus est natu-

nem DISSIMULATIONEM, (§. CXCIX 74) non omnem

rae humanae contemplatione, quin eadem via §. 194.
196. pulcre caussam sermonis investigavit. Qua propter quia sermo hominibus à Deo datus ad nostros sensus, et res aliis communicandas, inde causa obligationis proferenda ad veritatem enuntiandam, non à peculiari jure illius cum quo loquimur; ex absoluto quippe, ac generali præcepto voluntatis Dei oritur, qui hanc institutionem ad generis humani præservacionem introductam, in hunc finem dirigi, ac exerceri vult. Quibus conficitur veritatem debitam esse quodammodo proximo nostro non semper ex parte ipsius, sed ex parte nostra, ne turpes unquam simus, ne vita nostra saepius periclitetur; et inde simul probatur obligatio ad servanda pacta, quam leniter nimis substruit Heineccius infra §. 387. 388. Igitur ne proximo unquam mentiamur obligatio nobis incumbit absoluta naturalis, perfectum constituens officium, utpote proveniens ex præcepto negativo, ne scilicet ille laudatur quā dictis, quā factis nostris, pariter ac ne illum odio mere interno prosequamur. Contra autem ut ei veritatem dicamus, neque ille semper habet jus id à nobis exigendi, neque nos semper obligamur, quia hoc alterum promanat ex præcepto affirmativo, quod nos non semper adstringit, nam saepe expedit mentem non aperire, sed occultare, quando id exigit justa causa, et veritatis occultatio absque mendacio fieri potest, ut cumque alter qui nullum jus requirienda à nobis veritatis habet, ambigua locutione nostra, vel signo in utramque partem explicabili, fallatur. Quod quo modo fieri licitum diximus nota præced. cum Theologis, qui veram viam monstrant. V. Werenk. jus nat. p. 1. c. 4. à num. 551. et Almici. 1. 7. n. 10. seqq. Hinc perspicere nobis licet dissimulationem, mendacium, falsiloquium, et deceptionem iuri naturæ repugnare, non autem taciturnitatem, et sermonem acutum. Quamvis falsiloquium non ita expresse damnatum uti mendacium putat Anton. Genuensis, quod equivoca sit ejus notio, et spectandum Ecclesiæ judicium Elem. Christ. Theol. lib. 4. c. 5.

TACITURNITATEM, per quam intelligimus reticentiam Quid tamen ejus, ad quod aperiendum alteri, nec perfecte, nec citurni imperfecte obligamur. (§. CC. 77.) 84) Injustum est tas, falsisse omne MENDACIUM, (§. CXCIX. 75.) non omne loquium FALSILOQUIUM, (§. CC. 78. sequ.) 85) Injustam esse fictionem DECEPTIONEM alterius, (§. CXCIX. 76.) non autem SERMONEM ACUTUM et FICTUM, (§. CC. 79. sequ.) adeoque 86) hæc omnia, nisi judicio nostro decipi velimus, accurate esse distinguenda.*)

*) Apud Græcos quodammodo ambiguum est vocabulum ἄρεδος, quod et mendacium, et falsiloquium significare potest. Pro mendacio enim accepit Demosthenes, dicere solitus, ἀδιάντα, δ, τι μηδονὰν ἀδικοῦται τις, οὐ φέρει λέγειν, nullam esse rem, qua gravius quis ledere possit, quam dicendis mendaciis. Pro falsiloquio Chariclea, cuius fertur apophthegma: ἀραι τὸ ἄρεδος, οὐτε πεπλόντες λέγουσι, οὐδὲ καταβλάπτυτες αὔσονται. Bonum esse aliquando falsiloquium, quum videat ita juvet eo utentes, ut interim audientes non ledat. Helliod. Aethiop. Lib. I. Cap. III. p. 52. At non ita ἄτριψιν est vocabulum mendacium, quod, quum semper turpe atque detestabile vitium notet, à falsiloquio merito distinguitur. Quod et de reliquis, quæ hic conjunximus, vocabulis est observandum.

§. CCII.

Idem observandum de VERITATE, et VERACITATE.

Quum

Ad §. 202.

Idem observandum de veritate, et veracitate. Reprobanda prorsus distinctio ab Heineccio male excogitata inter veritatem, et veracitatem. Veritas non indifferens, nec unquam mala, sed virtus, bona, usus aliquando noxious, et via ad hoc noscendum data in præced. nota. Sed cum regulæ Protestantium cunctæ niantur solo fulcro privationis juris proximi, inde liquet, male ab ipsis definiri veritatem, et mendacium ex repugnantia, vel conformitate juris existente in alio ad quem sermo dirigitur. Nam veritas est conformitas verborum, seu signorum exteriorum cum mentis cogitationibus, mendacium vero cum signa extre-